

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum II. Decretalium, Per Triginta Titulos Distributum, In Quo Agitur
De Judiciis, Foro Competenti, Libelli Oblatione, Mutuis petitionibus, ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1708

§. 1. De numero testium ad plenam probationem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73001](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73001)

ventilentur: *nolumus, ut aliqui consimili morbo laborantes, si certum sit, aut legitime super hoc possint convinci, si ab alterutra parte testes adducti fuerint, in testimonium admittantur.* Res ostendi potest exemplo; si Parochus contra aliquem ex Parochianis agat pro decimarum solutione, pro se autem Reus immunitatem à solvendis decimis per tempus immemorabile objiciat, ejusque rei testem producat alium parochianum, qui consimili morbo laborat, seu eadem in nave navigat; quia & ipse similiter, si actio contra eum instituat, se defendere velit per temporis immemoralis immunitatem (hoc casu repellendus erit propter affectionem quam gerit erga causam istam; sic & Judex tanquam suspectus recusari potest, si consimilem ipse causam cum altero habeat, *c. causam, 18. de judic.*

1591. Not. 2. Moveri etiam quæstionem de certis personis (quas *viles* dicunt) num idonei sint, ut in testes producantur? In hac quæstione plurimum pendet ex consuetudine locorum. Nam licet personæ viles videantur rejici per Novellam 90. *c. 1. ibi: non quosdam artifices ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obscuros, ad testimonium procedere;* sed, ut si qua de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est: quia tamen subjungitur: Sancimus autem, & præcipue in hac maxima, & felicissima civitate, ubi plurima consilia (Deo favente sermoni) multorum, bonorumque copia virorum, *bonæ opinionis esse oportere testes, &c.* rectè videtur colligi, per eam constitutionem ejusmodi personas non tam excludi, *propter earum ignobilitatem, & depressiorem statum, seu conditionem;* quàm, quòd facile haberi possit depositio aliorum de statu digniori; unde in horum defectu illi, nisi laborent aliâ inhabilitate, non videntur exclusi. De paupere verò censet Sanchez *l. 6. consil. moral. c. 5. d. 14. n. 6.* si pauper considerata indigentia non sit talis, qui credatur posse facile corrumpi per pecuniam, pauper-

tatem non esse defectum à ratione testis idonei.

ARTICULUS III.

De vi probationum per testes.

CUM inter primas probationes ea sit 1592. valde consueta, quæ fit per testes legitimos, præsertim in causis, quæ per instrumenta, vel alios probationum modos legitime doceri non possunt coram Judice, cui in re controversa, & inter litigantes ambigua, fides facienda est, secundum quam legitime pronuntiare possit; plura in quæstionem venire possunt de vi, & virtute, quam præstant probationes factæ per testes, ut constabit ex seqq. Quia in re certum est, si testes scienter falsum deponant, & in vi ejusmodi depositionum pars altera, contra quam in causa proposita deposuerunt, exinde lædatur in bonis suis, testes non modo peccare, sed etiam in conscientia teneri ad reparandum læso damnum falsis eorum attestationibus efficaciter, ac injustè illatum; quibus positis:

§. I.

De numero testium ad plenam probationem.

QUÆSTIO I. est, an unus testis sufficiat ad plenam rei controversæ probationem? Resp. *generaliter* loquendo, ac *indefinitè*, Judicem ex testimonio unius tantum hominis, etiam omni exceptione majoris, & cujusvis sit dignitatis, nullam controversiam in judicium deductam terminare posse, consequenter unius tantum depositionem, quantumcunque justam, & ab omni suspitione remotam, non facere probationem *plenam in judicio*, universaliter loquendo, ut monuimus. Utroque enim jure *regulariter* ad faciendam probationem requiruntur testes *saltem duo*. Prima probatio de jure Ecclesiastico sumitur ex *c. Veniens 10. h. t.* ubi dicitur: *unius testimonium non sufficere ad condemnationem*, ubi hoc, tanquam universalis ratio, sub-

1593. jungi-

jungitur, postquam socius criminis simoniae a testificando, etiam ex hoc ipso titulo rejectus est.

Altera probatio est ex *c. Licet 23. eod.* ubi Alexander III. ait: quia non est licitum alicui Christiano, & multò minus crucis Christi inimico, ut causa suæ *unius tantum* quasi legitimo testimonio finem imponat: mandamus, quatenus, si inter vos, & quoscunque Judæos, emerferit quæstio in qualibet causa Christiani, & maximè Clerici: *non minus, quàm duorum, vel trium virorum, qui sunt probatæ vitæ, & fidelis conversationis, testimonium admittatis, juxta illud Dominicum: in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum. Quia, licet quedam sint causæ, quæ plures, quàm duos exigant testes; nulla est tamen causa, quæ unius testimonio (quamvis legitimo) terminetur.*

1594. Ex hoc textu deducitur, unum, vel singularem testem in nulla *judiciali* controversia, quæ sit alicujus æstimabilis præjudicii, plene probare, ut constat ex textu, ibi: *nulla tamen est causa, quæ unius testimonio quantumvis legitimo terminetur*: & hoc adeo verum esse passim tradunt Doctores, ut nec Evangelium, nec ulla lex divina, vel humana *unius tantum* hominis testimonio, etiam legitimo, alterum judicialiter in re præjudicii æstimabilis condemnet, ut loquitur Stephanus Papa V. scribens ad Hastulphum, nefarium legitimæ, ac innocentis Uxoribus suæ crudellem interfectorem, prout habetur in *33. q. 2. c. admonere, 8.* Et quamvis in *c. in omni negotio, 4. h. t.* dicatur, quòd principalis persona dicens veritatem de re sibi nota, rectissime habenda sit pro teste, sic, *ut adhibito uno, efficiantur duo testes*; ea tamen decisio expressè solum disponit in casu, ubi agitur *ad correctionem fraternam, & peccatum impediendum.*

Idem etiam habetur in jure civili, ut constat ex *L. 9. C. h. t.* ibi: & nunc manifestè sancimus, *ut unius omnino testis responsio non audiatur*, etiam si præclaræ curiæ honore præfulgeat. & colligitur ex *L. 12. ff. eod.* ibi: *ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt; ergo non unus.* Ratio hujus

sumitur ex *c. o.*, quia plerumque periculum subest, ne unus homo perverti possit, quòd, cum duo sunt, difficilius contingit, saltem ad hoc, ut per omnia conformiter loquantur, quin falsitas se prodatur. Dicta porrò responsio, quòd regulariter ex unius tantum testimonio etiam legitimo Judex pronuntiare non valeat, confirmari potest etiam ex *c. Cum à nobis, 28. h. t.* ubi Innocentius III. Consulibus, & populo Beneventano scribens, *& canonica*, inquit, *& civilia jura sequentes*, districtius inhibemus, ne unius Judicis, quantumcunque fuerit auctoritatis, verbo credatur in causis, sive super testamentis, sive quibuslibet aliis contractibus quæstio agitur. Nec scriptum eorum (nisi testium adminiculo fulciatur) eam obtineat firmitatem, quin ei possint & debeant duorum vel trium testium bonorum testimonia prævalere: salvà in omnibus sedis Apostolicæ auctoritate.

Ad expositionem hujus *c. not. i. de* 1595. cisionem in eo contentam non procedere de literis Papalibus narrantibus factum ipsius proprium, aut negotium coram se gestum, si super eo intentionem suam fundet; neque in hoc textu statui, quòd scriptura *Judicis* debeat esse *Authentica*, ut fidem mereatur (nam conficere scripturam, & instrumenta publica pertinet ad munus Notarii jurati) quia tamen ex usu quorundam locorum scripturæ *Judicum*, etiam in rebus gravioribus pro *Authenticis* habentur, Pontifex hoc præfenti decisione moderari voluit, & declarare, quòd non debeant esse tantæ Authoritatis, ut reprobari non possint per duos testes idoneos, nisi adsint alii testes, qui vivâ voce deponant pro eo, quod in talibus scripturis continetur; nam tunc isti præferrentur, ut rectè notat Layman in *cit. c. cum nobis, n. 2.*

Ex eod. *c.* deducitur, *Judicem*, vel 1596. arbitrum in causa, quando coram alio Judice agitur de justitia, vel injustitia sententiæ, vel laudi, non esse testem idoneum; secus, si agatur de processu causæ, ubi nullum habet commodum, vel laudem acquirendam, aut ignominiam, vel damnum declinandum; colli-

colligitur ex 2. q. 6. c. statutum 38. ibi : statutum est in Concilio Carthaginensi, ut qui fortè in Ecclesia quolibet causam jure Apostolico Ecclesiis imposito agere voluerit, & fortasse decisio Clericorum uni parti displicuerit, non liceat Clericum in iudicium ad testimonium devocari eum, qui præsens, vel cognitor fuit, & nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici cujuslibet persona pulsetur. Ratio etiam est, quia Judex est affectus causæ, quam judicavit; & sic in propria causa deponeret.

1597. Ex eadem ratione Advocatus, vel Procurator non potest in eadem testis produci, cit. c. statutum, c. si testes, §. testes quos, causâ 4. q. 3. & L. ult. de testibus, & docet Innocent. in c. de arbitris, n. 1. quod verum est, licet munus suum & officium jam deposuerint; quia nihilominus ad causam, quam semel susceperat, affectus esse censetur, secundum Imolam hic n. 7. ideoque saltem non integer, seu omni exceptione major testis esse potest, uti docet Farinacius, q. 60. n. 159. & confert ad hoc, quod legitur in L. ult. C. de Assessorib. junctâ gl. V. vindicare, quod Advocatus causæ, etiam finito officio, non possit in eadem esse Judex, vel Assessor; & additur ratio, ne, Advocationis suæ memor, incorrupti Judicis non possit nomen præferre.

1598. Ex dictis colliges 1. ut Judex ad pronuntiandum procedat, nixus probatione desumptâ ex depositione testium, regulariter requiri & sufficere duos testes; non autem unum, quantumvis aliàs legitimum, sequitur ex dictis à n. 1593. Collig. 2. quamvis regulariter sufficiant duo testes; esse tamen certas causas, ubi etiam major numerus exigitur; ubi verò major numerus non exigitur, omnino sufficere duos secundum dicta n. 1594. Causæ porro, quæ plures testes exigunt tanquam solennitatem, seu formam jure positivo præscriptam, sunt testamenta solennia; ubi jure civili septem exiguntur, sicut ad codillos, & donationes causâ mortis septem; similiter exiguntur quinque testes idonei, cum quis probare vult se solvisse debitum in scriptis, de quo plura Legistæ.

Tom. II.

Not. 2. notanter à nobis dictum esse, 1595 ex unius testimonio, quantumvis legitimo, Judicem regulariter non posse pronuntiare; quidam enim casus excepti sunt; nam talis casus est, ubi agitur ad impediendum matrimonium allegatione impedimenti obstantis, ut habetur in c. super eo, 22. h. t. Cum enim Alexandro III. proposita fuisset quæstio, an mulier viro conjungenda sit, necne, quando sola mater consanguinitatem inter illos intercedere testatur, respondit Papa, si matrimonium nondum contractum sit, non esse permitendum, ut contrahatur; cum matris Confessio, seu testimonium non modicam consanguinitatis intercedentis præsumptionem afferat; sin autem matrimonium contractum sit, non debet dissolvi, seu separatio fieri absque plurium testium juramento, id est, duorum; nam pluralis numerus duobus contentus est, uti habetur in L. ubi numerus, de testibus.

In hoc porro textu signanter loquimur de casu, quo uni testi, etiam consanguineo creditur, quando agitur de peccato impediendo, seu matrimonio contrahendo, ubi dubitatur de impedimento existente. Aliud enim dicendum est, quando agitur de matrimonio prius contracto, & dubitatur, an ita sit? vel etiam cum agitur de illo propter depositionem impedimenti dirimentis dissolvendo: prima pars est ex cit. c. super eo. Nam cum Caja peteret Titium ut maritum suum, hic autem negaret se unquam cum illa contraxisse, pro Caja in testem producta est mater Cajæ, & alia mulier; quæ situm ergo fuit ab Alexandro III. num mater Cajæ admitti possit ad testificandum? respondit Pontifex, non esse admittendam, si vir superior sit divitiis, nobilitate, aut honore; cum enim mater filia incrementum, ac honorem desideret, testimonium ejus suspectum est.

Alterà verò pars etiam constat; nam 1601. in hoc casu minimum duo testes jurati, deponentes de impedimento dirimente, requiruntur, cum agatur de magno præjudicio ipsorum conjugum, si ab invicem separentur; difficilius e-

Fff

tiam

tiam matrimonium semel contractum dissolvitur, quàm impediatur, ut notat *gloss. in cit. c. super eo*. Cæterum, si dubitatur de impedimento dirimente consanguinitatis, vel affinitatis, magis idonei testes sunt parentes, & consanguinei, quàm alii, juxta *cit. c. videtur, qui matr. accus. &c. & c. quoties s. h. t.* ubi dicitur, si matrimonium accusetur propter impedimentum consanguinitatis, ut separatio fiat, consanguinitas probari debet per duos, aut tres testes *ex eadem consanguinitate*, sed indefectum consanguineorum adhibendi sunt senes ex eodem loco meliores, seu probatiores, & debent testes deponere cum duplici juramento, videlicet quod non privato odio, nec amicitia, nec ob aliquod commodum, quod habuerint, vel habeant, vel habituri sint, ad ita testificandum adducantur; & quod ab ipsis asseritur, à majoribus suis, ut vera se accepisse, & credere ita esse: quod tamen accipe, si non sit suspicio commodi ex testimonio ferendo; vel damni, non testificando, ut supra diximus *ex L. i. ff. quando appellandum*.

1602. Alter casus est, quo sufficit unus testis, quando producit in causa non judiciali, cujus depositio prodest deponenti, sed nulli nocet. Talis casus esse potest, cum quæritur, an quis sit baptizatus? ut colligitur *ex c. parvulos 110. dist. 4. de consecr. ibi: parvulos, qui parentibus subtracti sunt, & an baptizati sint, ignorant, hos ut baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit, qui testificetur, ratio poscit*; sic Gregorius III. & in *c. cum itaq; 112. dist. ead.* ubi Leo Pontifex hominem baptisimi cupidum, esse baptizandum, qui nihil scit de suo baptismo, *nec alter sit, qui attestari possit de eo*; unde subjungit, quoties persona talis inciderit, sollicità primùm examinatione discutere, & longo tempore (nisi supremus finis immineat) indagare, *utrum penitus sit, qui testimonio suo juvare possit, ignorantiam noscentis: & cum constiterit hunc, qui baptismatis indiget Sacramento, solà inaniter suspitione prohiberi, accedat intrepidus ad consequendam gratiam, cujus in se nullum scit esse vestigium; nec vereamur huic salutis januam aperire, quam nunquam ante docetur ingressus*.

1603. Præter dictos casus, in quibus uni testi plena fides adhibetur, plures alios enumerant Doctores 1. quando civiliter agitur in causis levioribus, & non præjudicantibus tertio, præjudicio saltem æstimabili; secundo in causis summaris, ubi agitur de plano, inspectâ solâ rei veritate; sic Maranta, *de ord. judic. p. 4. dis. 9. n. 75.* tertio cum probanda est innocentia, prout fieret in casu, quo quis commisit homicidium, & se defenderet, dicendo, se id fecisse causâ necessariæ defensionis; tali enim casu juvaret depositio unius; saltem ubi in contrarium non sunt testes alii; quarto si quis deponat de actu proprio, à se gesto vi muneris publici, seu officii; sic Mascardus *de probat. volum. 1. q. 11. n. 15.* quinto, si partes consentiant, ut stet unius attestati; Durandus *in specul. l. 1. tit. de testibus, §. de numero testium, n. 8.*

1604. His ex aliorum mente annectuntur casus seqq. 1. quando unus testis deponit conformiter instrumento exhibito, plenè probat, & præfertur testimonio duorum contra instrumentum deponentium, licet alias duo testes plenè probent, & præferantur testimonio unius; 2. licet ratio instrumentum vitiet, roborari tamen potest per testimonium unius boni testis, si Judex cum cognitione causæ recipiat; 3. unus testis sufficit ad excusandum aliquem à calumnia. 4. uni testi perito peregrinarum literarum, creditur illas literas explicanti; 5. si testis dicat, quod pars ipsum corrumpere voluerit, illi creditur quoad hoc; sed non quoad principale negotium, nec etiam, si dicat, se ad instantiam partis dixisse falsum testimonium; 6. unus testis sufficit ad probandam læsionem minoris; 7. quando hoc ipsum mandasset testator; 8. si testis sit valde dignus, & cum eo concurrant aliæ conjecturæ; sic complures ex Auctoribus, qui volunt, quod in dictis casibus unus testis plus, quàm semiplenè probet; sed pro doctrina sua stabilenda jus non afferunt.

Not. præterea 1. à Julio Claro *in pract. crimin. q. 21. n. 2.* tradi, quod unus etiam aliàs inhabilis, & minus idoneus testis, de maleficio alicujus, sufficiat ad inquirendum specialiter de illo, pro

pro quo etiam citatur Zerola in praxi Episcop. V. testis; id, quod sufficere etiam ad torturam, si sit testis de vi ac cæteroquin integer, affirmat Clarus cit. q. 21. n. 9. sed hoc negat gloss. in L. Maritus, ff. de pæn. & L. Milites C. de quest. Nos de hoc egimus l. 5. tit. 1. Cæterum Castropalaus P. 1. tr. 8. D. 9. p. 11. merito negat Confessarium capi posse licitè, ob unius mulieris, quantumvis aliàs honestæ denuntiationem, quã dicit se ab illo sollicitam.

1606. Not. 2. Ex Layman l. 3. tr. 6. c. 4. n. 5. dictum unius testis idonei præstare justam causam credendi in conscientiæ foro, suamque conscientiam regulandi ex ejus testimonio; & quamvis dictum viri fide digni non adferat necessitatem credendi, sed etiam ad privatam credulitatem necessariò extorquendam requirantur duo testes, attamen posse sufficere unum fide dignum: imò ex usu quorundam Tribunalium (ut testatur Gobat in Theol. juridico-morali c. 42. Sect. 3. n. 91. fieri a Republ. Lucernensi) tantus honor habetur dicto Confessarii, ut, quando is testatur, pœnitentem fecisse in extremis hanc, aut illam dispositionem, legasse huic aut illi mille aureos, &c. stent ejus dicto, quàm diu contrarium non probatur, idque sive sit secularis, sive Religiosus (etiam in causâ proprii Conventûs) sacerdos; juratus aut non juratus; cum tamen secundum jus commune non foret necesse stare hoc testimonio, ut bene declarat Layman l. 3. tr. 5. c. 2. n. 5.

1607. Not. 3. Ex Claro cit. q. 21. n. 14. negativè responderi ad quæstionem: an, si quis vitæ integræ, ac probatæ, gravi vulnere affectus, asserat se à Titio vulneratum, & in hoc perstet etiam usque ad mortem, hæc assertio faciat plenam fidem, sic, ut Titius capi, imò & torqueri possit? rationem dat, quòd saltem in causis tam gravibus standum sit juri tradito, quòd unus testis non faciat plenam fidem.

1608. Not. 4. Dictam regulam esse observandam etiam in criminibus exceptis [nisi aliud jure dispositum sit] quæ nimirum à generali dispositione legum eximuntur, & speciale quid obtinent

Tom. II.

ordinatione legum, vel sacrorum canonum, cum tractatur de socio criminis, indicis, testibus, quæstionibus, &c. Crimina verò excepta sunt hæresis, c. Sacerdotes, 2. q. 7. Simonia, c. tanta, de simon. Sacrilegia quædam, c. quis, §. qui autem, 17. q. 4. Crimen læsæ Majestatis, c. sanè, 15. q. 3. quibus maleficium addit Speculator, de accusatore §. 1. n. 37. & D. Weizenegger in disp. de maleficiis, c. 1. n. 6. V. eundem Speculatorem cum Deciano tract. crimin. l. 3. c. 10. & Farinacio in pract. crimin. q. 56. n. 70. ac fufius, q. 18. n. 60. plura indicantem.

Not. 5. à multis moveri quæstionem, 1609. an mulier, aut vir, cæteroquin bonæ famæ damnari possit ad mortem, propter crimen maleficium, pro quo contra illos deponunt etiam plures striges, lamia, faga, & similes personæ de talibus criminibus vel convictæ, vel confessæ judicialiter? in hac quæstione mihi probabilissimum videtur, non licere ullo jure. Consideretur causâ, pro qua deponunt; ea enim exigit probationes luce meridianâ clariores, perfectas, & omnibus numeris absolutas, etiam in criminibus exceptis [ut multi volunt] sic, ut ad pœnam mortis non sufficiant ulla indicia, nisi indubitata, ut ex iis Judex certum judicium formet, & rerum veritatem tanquam ante oculos cognoscat: considerentur circumstantiæ personarum pro tali causâ deponentium; sunt enim horridis sceleribus obnoxia, dæmonum innumeris illusionibus subjectæ, homines plerumque viles, salutis æternæ negligentes, malæ vitæ, impœnitentes, odio dæmoniaco in homines imbutæ, assuetæ illis malè velle, & malefacere, discipulæ patris mendaciorum; an harum personarum depositiones dignæ sint, ut ex illis procedat Judex Christianus, qui jus etiam naturale ac divinum, taceo canonicum, imò & seculare attendere debet? Lectori permitto. V. P. Martinus Delrius l. 5. disquis. magicarum, sect. 5. n. 4. in appendic. 2. q. 1. Castropal. tom. 1. tr. 4. D. 8. p. 16. §. 5. & plures alii constanter negantes.

Not. 6. cum dicimus, ad plenam probationem regulariter requiri, & sufficere duos testes, dubitari, an ambo, 1610. &

Fff 2

& quilibet eorum debeat esse omni exceptione major? seu, quod idem est, ut seorsim faciant semiplenam probationem, nimirum sufficientem ad hoc, ut possit deferri iuramentum supplementarium? Resp. negativè. Nam ideo requiruntur *duo testes*, ut concursus utriusque purget leviores suspiciones, quæ de singulis haberi possent, ut advertunt communiter Doctores cum Haunoldo *tom. 5. de jure, & just. tr. 4. n. 274.* quod videtur procedere in causis civilibus; non autem in his, quæ requirunt clarissimas probationes. Hinc si unus testis omni exceptione major deponat in iudicio de crimine, concurrentibus simul aliis indiciis, seu præsumptionibus, juxta complures efficere poterit plenam probationem saltem in civilibus, non autem in criminalibus, ut tradit Farinacius *tract. de Testib. q. 63. à n. 35.*

§. 2.

De iuramento testimonium.

161.

PRIMA quæstio est, an in iudicio valeat, & probet depositio, seu testimonium testis non jurati? Resp. quòd non, idque utroque jure; constat i. ex *c. In primis 2. q. 1. §. quia ergo, ibi: si eo presente, qui accusatus est, sub iurejurando contra eum testimonium dictum est.* Deinde ex *c. Hortamur, 3. q. 9.* ubi Pelagius Papa inquit: hortamur, ut sub timore Domini consuetam conscientie vestrae sinceritatem in hoc quoque negotio conservantes, omnem personis, quæ veritatem causæ istius scire possunt, faciatis amputare formidinem, & vestris præsentari conspectibus, *tactis sacrosanctis Evangelis, præbito etiam legaliter sacramento, quæ in veritate rerum noverunt, professione suæ testificationis aperiant*, ut patefactis omnibus, quæ secundum leges, & justitiam censenda sunt, cognoscatis, & competentem legibus, & veritati, terminum detis. Item *c. Fraternalitatis, 17. b. t. ibi: duximus tibi respondendum, quòd in appellationis causa, si nova contigerit emergere capitula, super quibus aliqua partium voluerit novos testes inducere, vel per jam receptos aliquid comprobare: eos credimus posse recipi super novis duntaxat capitulis, receptis prius*

ab ipsis, secundum formam recipientorum testimonium, iuramentis. c. de testimoniis, 29. eod. lib. 20: si testes sint inducti ad exceptionem dilatoriam solummodo probandam, cum super ea tantum juraverint dicere veritatem, super principali nec debent audiri, nec cogi testimonium perhibere, utpote *super quo deponerent non jurati.* Si verò cum ad probandam exceptionem peremptoriam ab alterutra partium inducuntur, reliqua pars super principali negotio etiam nos deponere fortè petierit, & ut cogantur super toto negotio dicere veritatem, Sacramento eos postulaverit obligari, ad id sunt sine dubitatione cogendi: nisi forsitan sufficiens productio testimonium super principali jam facta fuerit, vel renunciatum testibus, vel depositiones testimonium fuerint publicatæ. *c. Tuis, 39. eod.* ubi Innocentius III. rescribens Bisantino Archiepiscopo, Monachi verò, inquit, de suis fratribus, ac conversis, testes in causis propriis producere absque iuramenti exhibitione non possunt: nisi fortè à parte remittatur adversa. *c. Nuper, 51. eod. ibi: respondemus, quòd nullius testimonio, quantumcunque religiosus existat [nisi juratus deposuerit] in alterius præjudicium debet credi.*

Idem expressè constat de jure civili i. ex *L. Jurisjurandi 9. C. b. t. ibi: jurisjurandi religione testes, prius quam perhibeant testimonium, jam dudum arctari præcipimus, & ut honestioribus potius testibus fides adhibeatur.* Similimodò sanximus, ut unius testimonium nemo iudicum in quacunque causa facile patiatu admitti. Et nunc manifestè sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiatu, etiam si præclaræ curiæ honore præfulgeat; sic Constantinus Imperator; & *L. testimonium 18. C. eod. ibi: Testium facilitatem, per quos multa veritati contraria perperantur, prout possibile est, refecantes, omnibus prædicimus, ut, qui in scriptis à se debita retulerint, non facile audiantur, si dicant omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis se fecisse, velintque viles, & forsitan redemptos testes super hujusmodi solutione producere, nisi quinque testes idonei & summæ atque integræ opinionis præsto*